

Gminy wiejskie i rolnictwo w aglomeracji poznańskiej po 2004 r.

Rural communes and agriculture in the Poznań agglomeration after 2004

Andrzej Czyżewski, Bartłomiej Gronowski, Anna Matuszczak

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej, Wydział Ekonomii

Streszczenie. Celem artykułu jest ukazanie zmian, jakie zaszły w gminach wiejskich aglomeracji poznańskiej, a także odpowiedź na pytanie, czy na obszarze tym rolnictwo odgrywa jakąkolwiek rolę. W kontekście powyższego zagadnienia pojawiło się również pytanie o miejsce rolnictwa w aglomeracji poznańskiej. W badaniach zastosowano metodę porównawczą, analizę struktury i dynamiki. Zakres czasowy obejmował lata – 2004 lub 2005 i 2014, co umożliwiło wskazanie tendencji niektórych zjawisk – najczęściej odnoszono wartości analizowanych zjawisk z roku 2014 względem 2004 lub 2005 roku. W pierwszej części artykułu omówiono kwestie odnoszące się do potencjału demograficznego gmin wiejskich i zjawiska z tym związane, takie jak migracje i suburbanizacja. Kolejno wskazano na miejsce rolnictwa w analizowanych gminach przez pryzmat przestrzennego zagospodarowania gruntów i zatrudnienia. Z badań wynika, że większość gmin wiejskich, a także miejsko-wiejskich to atrakcyjne kierunki migracji, zwłaszcza z Poznania, co wpisuje się w ogólne trendy suburbanizacyjne. Mieszkańcy tych terenów cenią sobie walory środowiskowe obszarów wiejskich czy łatwość komunikacyjną z miejscem pracy w mieście. Jednocześnie wyraźnie obserwuje się spadek udziału zatrudnienia w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie oraz rybactwie, choć poziom tego zatrudnienia w tym sektorze jest względnie stały.

Słowa kluczowe: gminy wiejskie, rolnictwo, aglomeracja poznańska

Abstract. The aim of the article was to present changes in the selected areas, which occurred in the rural communes of the Poznań's district against the other communes. In this context, the question of the place of agriculture in the Poznań agglomeration was also raised. The research used a comparative method, analysis of structure and dynamics. The time span covered years: 2004 or 2005 and 2014, which made it possible to indicate

trends in some phenomena – the most frequently compared values of the analyzed phenomena from 2014 in relation to 2004 or 2005. The first part of the article discusses the issues related to the demographic potential of the titles of municipalities and related phenomena such as migration and suburbanization. Next, the place of agriculture in the analyzed municipalities was indicated by the prism of spatial land use and employment. It can be concluded that the majority of rural and urban-rural communes are attractive migration directions especially from Poznań, which is part of general suburbanization trends. Their inhabitants appreciate the environmental values of rural areas or the ease of communication with the workplace in the city. At the same time, there is observed clearly decrease of employment in agriculture, forestry, hunting and fishing, although the level of employment in this sector is relatively constant.

Keywords: rural communes, agriculture, Poznań agglomeration

Wstęp

Od wielu lat można obserwować istotne zmiany zachodzące na obszarach wiejskich zarówno UE, jak i Polski związane ze zwiększaniem ich wielofunkcyjności. Wielu autorów uznaje, że jest to swoista reakcja na negatywne skutki związane z koncentracją pozarolniczej działalności gospodarczej przede wszystkim w miastach, które dotknęły zarówno miasta jak i wsie, a do których można zaliczyć m.in. kosztowne zjawisko migracji wahadłowej, kryzys mieszkaniowy w miastach czy wzrost kosztów budowy nowej infrastruktury oraz degradację środowiska naturalnego w miastach, a także niekorzystne procesy i deformację podstawowych struktur demograficznych na wsi (Wilkin, 1999, Kłodziński, 1997, Sawicka, 2003). Tym samym koncepcję wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich można sprowadzić do rozszerzania wachlarza funkcji tych obszarów poza działalność rolniczą, która w tradycyjnym rozumieniu była jedyną, czy dominującą, ich funkcją, dzięki czemu następuje zróżnicowanie szczególnie związane z pozyskiwaniem dochodów, co sprzyja rozwojowi sfery ekonomicznej i społecznej (Rosner, 2001, Hunek, 2002, Spsychalski, 2004). Jeszcze głębsze zmiany w tym zakresie obserwowane są na terenach wiejskich, w szczególności wsiach podmiejskich, które podlegają procesom urbanizacji.

Materiał i metody

Powiat poznański leży w środkowej części Wielkopolski. Od północy graniczy z powiatem obornickim i wągrowieckim, a jego wschodnia granica przebiega wzdłuż terenów powiatów gnieźnieńskiego, średzkiego oraz wrzesińskiego, od południa sąsiaduje z powiatem kościańskim oraz powiatem śremskim, natomiast powiaty grodziski, nowotomyski i szamotulski wyznaczają jego granicę od strony zachodniej. Na podstawie odległości między najbardziej oddalonymi od siebie punktami powiatu (znajdującymi się w gminach Stęszew i Murowana Goślina) można stwierdzić, że jego obszar wpisuje się w koło o promieniu około 34 km. Tym samym tworzy pierścień okalający Poznań – stolicę województwa wielkopolskiego, stając się w dużym stopniu częścią

aglomeracji poznańskiej. Składa się on z siedemnastu gmin¹. Łączna powierzchnia powiatu wynosi 1 900 km², z czego 98,2% stanowią grunty. Społeczność wymienionych gmin, według danych GUS-u, liczyła w 2015 r. 362,5 tys., co stanowiło prawie 10,5% ogółu ludności województwa oraz 40% mieszkańców aglomeracji poznańskiej. Jest to zatem największy z wielkopolskich powiatów pod względem zarówno obszaru, jak i liczby zamieszkujących go osób (Powiat Poznański, 2014). Podobnie jak wiele jest definicji urbanizacji, tak też można odnaleźć wielość jej mierników, pozwalających określić jej skalę, zasięg czy dynamikę (Brol, 1996, Pilichowski, 2005, Czarnecki, 2010). Niemniej, pomijając kryterium administracyjne i stosując chociażby wskaźniki UE-ROSTAT i OECD, do których zaliczamy m.in. gęstość zaludnienia, można ustalić poziom zurbanizowania wsi². Uwzględniając wyżej wymieniony wskaźnik można jednocześnie uznać, że poddany analizie powiat jest wysoce zurbanizowany. W związku z tym celem artykułu jest ukazanie zmian, jakie zachodzą w gminach wiejskich aglomeracji poznańskiej, a także odpowiedź na pytanie, czy na wymienionym obszarze rolnictwo odgrywa jakąkolwiek rolę. Artykuł ma charakter studium przypadku powiatu charakteryzującego się wysokim zurbanizowaniem, w którym jednakże rolnictwo odgrywa relatywnie dużą rolę.

Prezentowane w artykule wartości empiryczne mają charakter wtórny i zostały pozyskane z Banku Danych Lokalnych prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny. Ważnym kryterium była dostępność poszczególnych rekordów na poziomie gmin (NTS-5). W badaniach zastosowano metodę porównawczą, analizę struktury i dynamiki. Zakres czasowy obejmuje rok 2014, czasem odnoszony do 2005, by wskazać na tendencje niektórych zjawisk, szczególnie obecnych na tych obszarach po integracji z UE. W pierwszej części artykułu omówiono kwestie odnoszące się do potencjału demograficznego omawianych gmin i scharakteryzowano zjawiska z tym związane, takie jak migracje i suburbanizacja. Kolejno wskazano na miejsce rolnictwa w analizowanych gminach przez pryzmat zasobu gospodarstw rolnych oraz przestrzennego zagospodarowania gruntów i zatrudnienia.

Gminy powiatu poznańskiego według podziału terytorialnego kraju zostały podzielone na trzy kategorie: gminy miejskie, które posiadają w swoich granicach miasto, będące siedzibą rady gminy (Luboń i Puszczykowo), gminy miejsko-wiejskie czyli te, w których jedna z miejscowości posiada prawa miejskie (Buk, Kórnik, Kostrzyn, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska, Stęszew, Swarzędz), gminy wiejskie, na które składają się wyłącznie wsie (Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Rokietnica, Suchy Las, Tarnowo Podgórne) (por. ryc. 1) (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r.).

¹ Autorzy za aglomerację poznańską uznają miasto Poznań oraz gminy powiatu poznańskiego. Jako wyznacznik wyodrębniający obszar tworzący aglomerację poznańską przyjmują zatem, za Łodygą (2006) oraz Kaczmarkiem (2012), kryterium administracyjne. Wydaje się także, że jednostki te, ze względu na bliskość przestrzenną, będą najsilniej powiązane z Poznaniem – rdzeniem tego układu. Alternatywne podejście do zagadnienia aglomeracji opisuje Budner (2015).

² Organizacje te stosują odmienne wartości graniczne dla identyfikacji obszarów zurbanizowanych i obszarów wiejskich (odpowiednio 100 i 150 osób/km).

Ryc. 1. Gminy powiatu poznańskiego
Fig. 1. Communes of the Poznań district

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://powiat.poznan.pl/> (dostęp 21.3.2016)
Source: Autor's elaboration based on <http://powiat.poznan.pl/> (access 21.3.2016)

Wyniki i dyskusja

Potencjał demograficzny i migracje w gminach powiatu poznańskiego

Poznań w województwie wielkopolskim pełni rolę centrum skupiającego handel, działalność przemysłową, uczelnie wyższe i instytucje kulturalne. Jak wspomniano powyżej, posiada także dobrą sieć połączeń komunikacyjnych z gminami powiatu poznańskiego i większymi miastami w Wielkopolsce. Z tego względu wiele osób w ostatnich latach decydowało się na przeprowadzkę do gmin graniczących z Poznaniem, co pozwalało korzystać z infrastruktury miasta i jego rynku pracy, poprawiając tym samym przeważnie swoje warunki mieszkaniowe. Głównymi przyczynami tego typu migracji były brak odpowiedniej oferty na poznańskim rynku nieruchomości, poprawa sytuacji finansowej lub sytuacja rodzinna (Beim, 2009, s. 70–77). Warto podkreślić, iż przez powiat poznański przebiegają ważne szlaki komunikacyjne, przyciągające ludność i stanowiące pasmo atrakcyjnych lokalizacji (np. ze względu na łatwość dojazdu do miasta). W przypadku omawianego obszaru rolę taką pełnią np. drogi krajowe nr 11, nr 5, czy

zachodnia obwodnica Poznania. W efekcie tego dynamizują się procesy migracji na tereny położone poza miastem i obszary wiejskie, przyczyniając się tym samym do nadawania im urbanistycznego charakteru. Stanowią również bodziec do zmiany oferowanych lokalnie usług czy przeznaczenia gruntów.

Depopulacja rodzi jednak dla miast konsekwencje w postaci kurczącej się bazy podatkowej (odpływ mieszkańców w wieku produkcyjnym), deprecjacji dzielnic śródmiejskich czy nadmiernego natężenia ruchu na trasach wylotowych. Dla gmin natomiał rosnący potencjał demograficzny stanowi wyzwania związane z koniecznością zwiększania wydatków majątkowych, aby zapewnić nowym mieszkańcom odpowiedni standard życia. O ile intensywność tych procesów jest niższa aniżeli w przypadku modelowego przykładu wyludniania się miasta, jaki stanowi np. Detroit³, o tyle należy mieć świadomość, że silne ekonomicznie miasto stanowi lokomotywę rozwoju regionalnego.

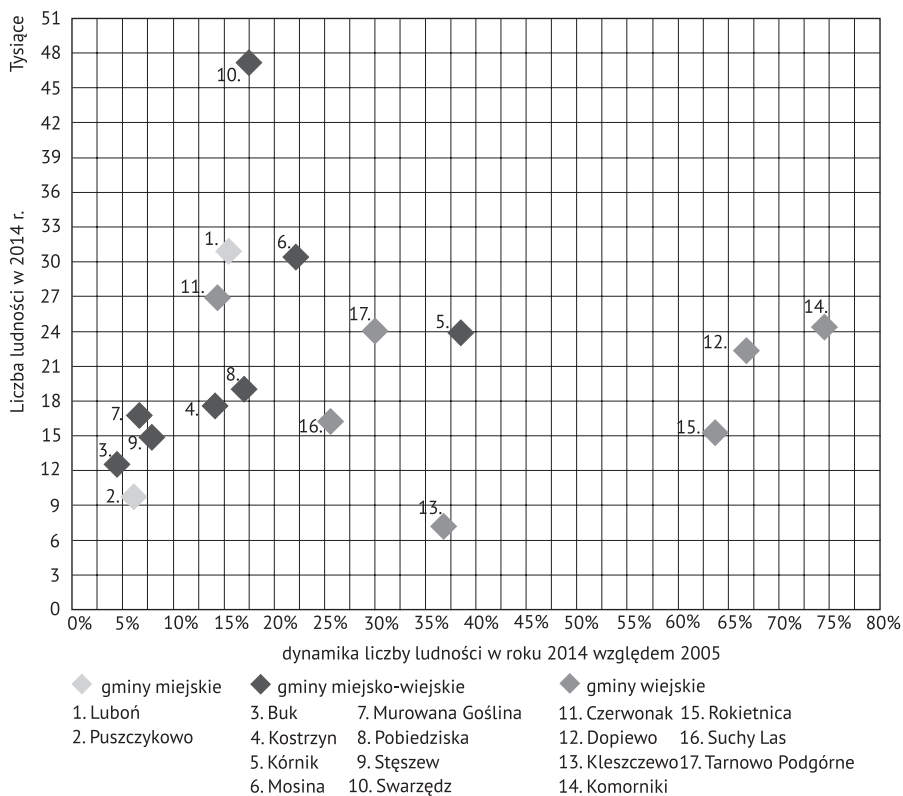
Zasygnalizowane zjawisko ekspansji przestrzennej ośrodków miejskich stanowi przedmiot zainteresowania geografów i urbanistów na świecie od kilku dziesięcioleci (Bogue i Beale, 1961; Berry 1973; Kłopot 2007). Suburbanizacja może charakteryzować się różną dynamiką oraz jakością zmian, jakie generuje. Regiony nie są bowiem jednorodne pod względem rozwoju gospodarczego, zasobów ludności, więzi między obszarami wiejskimi a miastem, ponadto sami mieszkańcy prowadzą różny styl życia. Część wspólną stanowi rodzaj przestrzeni, jakiej to zjawisko dotyczy – tereny podmiejskie oraz wiejskie. Ekspansja miasta związana jest z licznymi procesami, które wyczerpująco przedstawił Czerny (2005, s. 157–158). Zalicza do nich m.in.: rozwój budownictwa na wolnych gruntach, przyczyniający się do spadku zarówno liczby ludności, jak i wykorzystania infrastruktury w centrum miasta, przejście funkcji typowo miejskich przez obszary wiejskie, dekoncentrację miejsc pracy, rozwój handlu w układzie pasmowym (wzdłuż arterii dojazdowych do miasta), nieciągłą zabudowę, tzw. wyspy, czyli zwarte osiedla o miejskim charakterze zlokalizowane pośrodku pól.

Wskazując na skutki suburbanizacji, należy podkreślić ich dwoistą naturę. Negatywne ich aspekty to niewątpliwie konieczność korzystania z samochodu lub dostępność transportu publicznego, co wymaga większych nakładów finansowych ponoszonych przez lokalne samorządy, degradacja pierwotnego krajobrazu wiejskiego, brak więzi sąsiedzkich między mieszkańcami „osiedli-wysp”, zanieczyszczenie wody oraz powietrza w strefie nasilających się procesów urbanizacyjnych. Listę uzupełnia zjawisko polaryzacji przestrzennej poszczególnych części aglomeracji na strefy zamożne i degresywne społeczno-gospodarczo. Korzystny jest zarówno wzrost dostępności komunikacyjnej, jak i usług dla osób zamieszkujących tereny o słabych dotąd powiązaniach z miastem. W efekcie następuje różnicowanie działalności na obszarach wiejskich oraz zwiększa się możliwość wyboru atrakcyjnego miejsca zamieszkania w obrębie aglomeracji. Trudno zatem jednoznacznie ocenić omawiane zjawisko. Niewątpliwie rozlewanie się obszarów zurbanizowanych wpływa na zacieraanie konwencjonalnych podziałów wyznaczających struktury wiejskie i miejskie, skutkując przenikaniem się tych odmiennych dotychczas form przestrzennych.

We wszystkich gminach powiatu poznańskiego w latach 2005–2014 odnotowano wzrost liczby mieszkańców (ryc. 2). Z zestawienia wynika, że potencjał demograficzny

³ <http://environmentalhistorymetrodetroit.leadr.msu.edu>

największym zmianom uległ w gminach wiejskich. Wśród gmin charakteryzujących się dynamiką na poziomie 35% lub wyższą ich udział stanowił 80%. Wzrost liczby ludności o co najmniej 22% odnotowano w 6 spośród 7 gmin wiejskich, a ich udział w ogólnej liczbie samorządów o takiej cesze wyniósł 75%. Wzrost liczby ludności w największej liczbie gmin mieścił się w przedziale około 15–25%. Gminy wiejskie charakteryzowały się szybszym przyrostem liczby nowych mieszkańców aniżeli gminy miejskie i miejsko-wiejskie. Także gminy, których liczba mieszkańców zawierała się przedziale 20–30 tysięcy odnotowały przeciętnie większe zmiany w tym względzie. Zjawisko stanowiłoby potwierdzenie spostrzeżeń poczynionych przez Soję (2002, s. 45), iż zmiana ustroju społeczno-gospodarczego skutkowałą osłabieniem atrakcyjności imigracyjnej dużych ośrodków miejskich na rzecz mniejszych jednostek o znaczeniu lokalnym. Można utożsamiać je z rozwiniętymi miejscowościami (sołectwami) stanowiącymi centra gmin, oferującymi zróżnicowane usługi.

Ryc. 2. Relacja dynamiki i liczby ludności w gminach powiatu poznańskiego w 2014 r.
Fig. 2. Relation of dynamics and population in Poznań district municipalities in 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS – stan ludności <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat> (dostęp 5.4.2016)

Source: Autor's elaboration based on BDS CSO – population status <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/topic> (access 5.4.2016)

Największe zmiany w zakresie potencjału demograficznego odnotowano w gminach wiejskich graniczących ze stolicą Wielkopolski głównie od strony północno-zachodniej. Są to: Komorniki (wzrost liczby ludności w 2014 r. w stosunku do 2005 r. wyniósł 74,76%), Dopiewo (zmiana o 69,63%) oraz, zamykająca wyróżniającą się w tym względzie pierwszą trójkę, gmina Rokietnica (65,76%). Następne w kolejności są: gmina miejsko-wiejska Kórnik (39,42%) oraz ponownie gminy wiejskie: Kleszczewo (35,53%), Tarnowo Podgórne (31,62%) oraz Suchy Las (29,55%). Dynamika zmian liczby mieszkańców w wymienionych samorządach przewyższała średnią dla powiatu poznańskiego wynoszącą ponad 25%. Przeciętny roczny wzrost liczby ludności odnotowano w gminie Komorniki (6,41%). Najwolniej liczba mieszkańców zwiększała się w Buku, Kostrzynie oraz Stęszewie (odpowiednio 0,46%, 0,77%, 0,82%). W siódemce gmin o najwyższej dynamice znalazło się sześć gmin wiejskich. Spowodowane to było szybszym wzrostem liczby ludności i saldem migracji przewyższającym w niektórych przypadkach nawet kilkukrotnie średni poziom zjawiska w gminach miejskich czy miejsko-wiejskich. Tym samym udział osób w wieku produkcyjnym w tych gminach także był powyżej przeciętnej, co pozytywnie powinno oddziaływać na ich rozwój (Gronowski, 2016).

Dowodem na to może być to, że gminy wiejskie wykazywały najwyższą skuteczność w pozyskiwaniu funduszy unijnych, co niewątpliwie wiązało się z jakością kapitału ludzkiego zamieszkującego te gminy. Zdecydowanie większość jednostek o największej efektywności w absorpcji funduszy europejskich na mieszkańca w ramach polityki spójności (powyżej 4,5 tys. zł.) stanowiły wspomniane gminy wiejskie (5 na 8 gmin). Wartość projektów wahała się od 680 tys. zł. (w Kleszczewie) do prawie 10 mln zł (w gminie Kórnik).

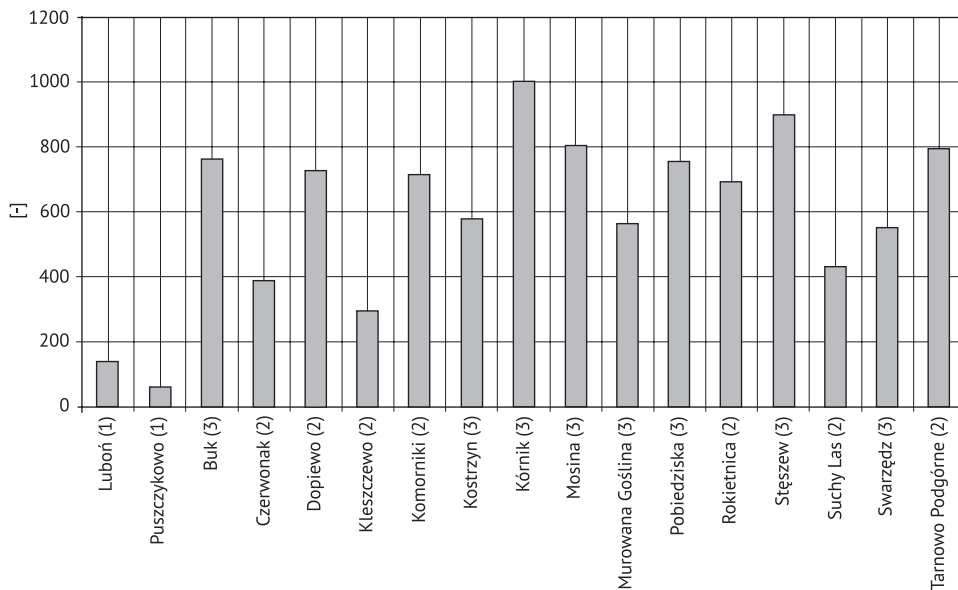
Pozycja rolnictwa w gminach powiatu poznańskiego

Bazą rozwoju rolnictwa jest zasób gospodarstw rolnych, a za miernik jego znaczenia w gminach powiatu poznańskiego można przyjąć z jednej strony zagospodarowanie przestrzenne gruntów w kierunku rolno-środowiskowym, z drugiej zaś zatrudnienie w sektorze rolnym.

Rozpatrując zasób gospodarstw rolnych w powiecie poznańskim, nietrudno zauważyć, że najwięcej gospodarstw rolnych znajduje się w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich, natomiast, co jest naturalne, najmniej jest ich w dwóch gminach miejskich (Luboń i Puszczykowo, w sumie ok. 200).

Zagospodarowanie przestrzenne ma niebagatelny wpływ na stan zdrowia zarówno fizycznego, jak i psychicznego mieszkańców. Udział gruntów zalesionych i zakrzewionych w powierzchni powiatu stanowi 23%. Łącznie z użytkami rolnymi (62%) i wodami stanowią o 87% krajobrazu. Typowo rolniczy krajobraz charakteryzuje gminy Kleszczewo (90% jej obszaru to użytki rolne), Buk i Rokietnica (odpowiednio 84,5% i 81%). Samorządem, w którym najważniejszy element stanowią lasy, jest gmina wiejska Suchy Las (63% – z czego połowa przypada na obszar poligonu) oraz gmina miejska Puszczykowo (49,3%). Gminy Czerwonak, Mosina i Murowana Goślina charakteryzują się podobnym krajobrazem (zarówno udział lasów i pól zawiera się w przedziale od 39% do 48%). Sposób zagospodarowania gruntów przedstawia tabela 1. Obszary zurbanizowane oraz zabudowane posiadają największy udział w gminach miejskich

o małej powierzchni (Luboń i Puszczykowo) (por. tab. 1). Wysoki odsetek terenów zurbanizowanych występuje w gminach Swarzędz, Czerwonak, Dopiewo, Komorniki oraz Tarnowo Podgórne. Jednocześnie warto zauważyć, że zarówno w gminach wiejskich, jak i miejsko-wiejskich średnio 90% gruntów wykorzystanych jest w kierunku rolno-środowiskowym (rolnictwo, lasy i woda), co wyróżnia je wyraźnie od gmin miejskich, gdzie tego typu wykorzystanie sięga przeciętnie 55%.

Ryc. 3. Gospodarstwa rolne w gminach powiatu poznańskiego w 2014 r.
Fig. 3. Agricultural farms in Poznań district municipalities in 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS
 Source: Autor's study based on BDL GUS

Wśród terenów zurbanizowanych przeważa zabudowa przeznaczona na potrzeby mieszkaniowe oraz związana z transportem (głównie infrastruktura drogowa). Budynki mieszkalne w gminach miejskich zajmują obszar około 50% terenów zurbanizowanych. Infrastruktura drogowa stanowi w nich około 20%. Suma udziałów tych powierzchni w pozostałych gminach wynosi od 60% do około 80%. Wyjątek stanowi gmina Kleszczewo – aż 77% to tereny zajmowane przez sieć drogową, co wynika z obecności na terenie tej jednostki samorządowej autostrady A2 oraz węzła autostradowego Poznań Wschód. Tereny przemysłowe oraz związane m.in. z handlem mają udział na średnim poziomie 15%. Więcej obszarów użytkowanych gospodarczo mają gminy: Czerwonak, Tarnowo Podgórne, Komorniki, Swarzędz, Kórnik, Luboń (25,65% w gminie Czerwonak; 19,44% w gminie Luboń). Najmniej zabudowy tego typu występuje w gminach: Kleszczewo (3,04%), Kostrzyn (5,77%), Rokietnica (6,23%), Pobiedziska (6,91%) i Puszczykowo (7,13%). Zagospodarowanie gruntów potwierdza silną pozycję ekonomiczną Tarnowa Podgórno czy Komornik oraz rolniczy charak-

Tabela 1. Grunty według wykorzystania w gminach powiatu poznańskiego w 2014 r.
Table 1. Land use in the communes of the Poznań district in 2014

	Gmina Commune powierz. km ² area km ²	Udział gruntów wg. kierunku wykorzystania w 2014 roku Share of land according to direction of use in 2014						
		rolnictwo agriculture	lasy forests	woda water	razem total	urbanizacja urbanisation	pozostałe others	
miejska urban	Luboń	13,5	39,60%	4,44%	1,12%	45,16%	50,63%	4,21%
	Puszczykowo	16,4	12,87%	49,30%	2,12%	64,29%	34,23%	1,48%
miejsko-wiejska urban-rural	Buk	90,6	84,52%	3,97%	2,13%	90,63%	8,29%	1,08%
	Kostrzyn	154,8	78,55%	12,66%	0,21%	91,43%	7,27%	1,30%
wiejska rural	Kórnik	186,1	60,38%	27,52%	2,61%	90,50%	8,28%	1,22%
	Mosina	171,4	47,85%	38,97%	1,97%	88,79%	8,06%	3,15%
	Murowana G.	172,2	44,70%	47,24%	1,86%	93,80%	4,55%	1,66%
	Pobiedziska	189,6	62,14%	25,79%	3,03%	90,96%	5,42%	3,62%
	Stęszew	175,0	70,77%	18,51%	4,50%	93,78%	5,10%	1,13%
	Swarzędz	101,8	66,82%	13,64%	1,62%	82,08%	16,04%	1,88%
	Czerwonak	82,5	45,78%	41,44%	1,13%	86,35%	11,40%	2,25%
	Dopiewo	108,0	70,96%	16,54%	1,11%	88,62%	10,54%	0,85%
	Kleszczewo	74,5	90,36%	2,28%	0,09%	92,73%	7,06%	0,20%
	Komorniki	66,4	66,09%	16,76%	1,22%	84,07%	14,86%	1,07%
Rokietnica	79,3	81,05%	7,98%	0,38%	89,41%	9,10%	1,49%	
Suchy Las	116,0	27,07%	63,31%	0,83%	91,21%	6,86%	1,93%	
Tarnowo P.	101,8	72,94%	7,13%	1,41%	81,47%	16,41%	2,11%	
Powiat poznański / Poznań district	1899,9	62,14%	23,27%	1,84%	87,24%	9,05%	3,72%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS – powierzchnia geodezyjna kraju wg kierunków wykorzystania <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat> (dostęp 3.4.2016).

Source: Autor's elaboration based on BDL GUS – geodetic surface of the country according to. Directions of use <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/template> (access 3.4.2016)

ter Kleszczewa i Kostrzyna. Tereny rekreacyjny (parki, boiska sportowe) zajmują 3,5% powierzchni zurbanizowanej powiatu.

Najwięcej spośród pracujących w powiecie poznańskim w 2005 r. zatrudnionych było w przemyśle i budownictwie (1). Sektor ten, oferując blisko 38 tys. miejsc pracy, wyraźnie dominował nad pozostałymi (udział w rynku pracy na poziomie 47%) (por. tab. 2). W tym roku kolejne pod względem liczby zatrudnionych były: 20 tys. – handel, naprawa pojazdów, transport, magazynowanie, hotelarstwo, gastronomia oraz usługi informacyjno-komunikacyjne (2); 9,4 tys. – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (3); 1,2 tys. – usługi finansowe, ubezpieczeniowe oraz związane z obsługą rynku nieruchomości (4); 10,6 tys. – pozostałe usługi (5). Na przestrzeni kolejnych dziewięciu lat potencjał sektora (2) dynamicznie wzrastał. W 2014 r. pracę dla podmiotów działających w tym sektorze świadczyło już 39,3 tys. osób. Dobrze prosperowały również usługi bankowe, ubezpieczeniowe, a także te związane z obrotem nieruchomościami (wzrost liczby miejsc pracy w wyżej wymienionych branżach o ponad połowę). Ze względu jednak na stosunkowo niewielką w skali gospodarki powiatu liczbę oferowanych miejsc pracy, udział tego sektora w zatrudnieniu w badanym okresie wzrósł o niecałe 0,1 pp. Udział w zatrudnieniu sektorów usługowych (2), (5) oraz (4) wykazywał się najwyższą dynamiką (odpowiednio 31,77%; 8,71%; 5,60%). Choć liczba miejsc pracy w rolnictwie i przemyśle zwiększyła się, to przyrosty były mniejsze aniżeli w pozostałych gałęziach gospodarki, co przełożyło się na spadek znaczenia tych sektorów (o 29,5% sektora (3) oraz o blisko 13% sektora (1)) (por. tab. 2).

Tabela 2. Zatrudnienie w sektorach ekonomicznych w powiecie poznańskim w latach 2005–2014

Table 2. Employment in economic sectors in the Poznań district in 2005–2014

Zatrudnienie w powiecie poznańskim wg sektorów ekonomicznych w latach 2005–2014 Employment in the Poznań district by economic sectors in 2005–2014						
Sektor Sector	udział w zatrudnieniu share in employment			wskaźniki zatrudnienia employment's indicators		
	2005 r.	2014 r.	zmiana względna relative change	średnie average	zmienność variability	zmiana względna relative change
(2) handel; naprawa pojazdów; transport; magazynowanie, zakwaterowanie i gastronomia; ICT (2) trade; vehicle repair; transport; warehousing, accommodation and catering; ICT	26,21	34,53	31,77	31126	17,14	187,48
(5) pozostałe usługi (5) others services	13,33	14,49	8,71	13432	15,34	154,67

Tabela 2. cd.
Table 2. cont.

Zatrudnienie w powiecie poznańskim wg sektorów ekonomicznych w latach 2005–2014 Employment in the Poznań district by economic sectors in 2005–2014						
Sektor Sector	udział w zatrudnieniu share in employment			wskaźniki zatrudnienia employment's indicators		
	2005 r.	2014 r.	zmiana względna relative change	średnie average	zmiennosc variaility	zmiana względna relative change
(4) usługi: finansowe, ubezpieczeniowe, rynku nieruchomości (4) services: financial, insurance, real estate market	1,52	1,61	5,60	1504	12,30	150,25
(1) przemysł i budownictwo (1) industry and construction	47,25	41,13	-12,96	43509	6,80	123,84
(3) rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo (3) agriculture, forestry, hunting, fishing	11,69	8,24	-29,49	9244	1,06	100,33
Ogółem Total	100,00	100,00		98815	10,38	142,28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS – sektory ekonomiczne <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat> (dostęp 2.4.2016).

Source: Autor's elaboration based on BDL GUS – economic sectors <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat> (access 2.4.2016).

Największą stałość wykazywały sektory obejmujące rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo oraz rybactwo – współczynnik zmienności na poziomie około 1. Opisane zmiany odpowiadają ogólnoswiatowym tendencjom wynikającym np. z upowszechniania się nowoczesnych technologii oraz zmiany sposobów organizacji produkcji (Castells, 2010, s. 57).

Podsumowanie

Powyższe rozważania mające na celu ukazanie przemian, jakie zaszły w gminach wiejskich powiatu poznańskiego na tle pozostałych gmin względem potencjału demograficznego oraz określenie miejsca rolnictwa w aglomeracji poznańskiej uprawniają do

stwierdzenia, że większość gmin wiejskich, a także miejsko-wiejskich jest atrakcyjnym kierunkiem migracji zwłaszcza z Poznania, co wpisuje się w ogólne trendy suburbanizacyjne. Ich mieszkańcy cenią sobie walory środowiskowe obszarów wiejskich, czy łatwość komunikacyjną z miejscem pracy w mieście, jednakże dodać należy, że niebagatelną przyczyną migracji na obszary wiejskie są czynniki ekonomiczne, czyli niższe ceny nowych mieszkań czy gruntów pod budowę domów. W badanym okresie obserwowalny jest spadek udziału zatrudnienia w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie oraz rybactwie w aglomeracji poznańskiej, choć poziom tego zatrudnienia w tym sektorze jest względnie stały.

Bibliografia

- Beim, M. (2009). *Modelowanie procesu suburbanizacji w aglomeracji poznańskiej*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Berry, B.J.L. (1973). *Growth centres in the American urban systems. Community development and regional growth in the sixties and seventies*. Cambridge: Urban System, Ballinger Publishing Company.
- Bogue, D.J., Beale, C.L. (1961). *Economic areas of the United States*. New York: The Free Press of Glencoe.
- Brol, R. (1996). *Procesy urbanizacji wsi polskiej*. Prace Naukowe, 739 AE im. Oskara Langego we Wrocławiu.
- Budner, W. (2015). Relacje centrum-otoczenie w obszarze funkcjonalnym aglomeracji poznańskiej. *Studia Oeconomica Posnaniensia*. 3, 8, 90–111.
- Castells, M. (2010). *Spółczesność sieci*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Naukowe.
- Czarnecki, A. (2010). *Procesy urbanizacji na obszarach wiejskich w Polsce*. IRWiR-PAN, http://admin.www.irwirpan.waw.pl/dir_upload/site/files/Monika/ksiazka2010/czarnecki.PDF
- Czerny, M. (2005). *Przestrzenna ekspansja miasta – przegląd współczesnej tematyki badawczej*. W: T. Czyż, H. Rogacki (red.), *Współczesne problemy i koncepcje teoretyczne badań przestrzenno-ekonomicznych*. Warszawa: Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, 218, 157–158.
- Gronowski, B. (2016). *Rozwój społeczno-gospodarczy gmin powiatu poznańskiego w latach 2005–2014. Studium porównawcze*. Poznań (maszynopis).
<http://powiat.poznan.pl>
<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/>
<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat>
- Hunek, T. (2002). *Projekcja modelu rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce*. W: T. Hunek (red.), *Rolnicza Polska wobec wyzwań współczesności*. Warszawa: IRWiR PAN, 28–32.
- Kaczmarek, T. (2012). *Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej*. Poznań: Centrum Badań Metropolitalnych.
- Kłodziński, M. (1997). *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Kłopot, S. (2007). *Kwestia mieszkaniowa we Wrocławiu*. W: L. Borowik, K. Sztalt (red.), *Współczesna socjologia miasta. Wielość ogłędów i kierunków badawczych dyscypliny*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Lodyga, P. (2006). *Sytuacja demograficzna Poznania w 2004 r.* Wydział Rozwoju Miasta, Urząd Miasta Poznania, Poznań.

- Pilichowski, A. (2005). Presja miejska na obszary wiejskie. Perspektywa socjologiczna. W: I. Jażdżewska (red.), *Współczesne procesy urbanizacji i ich skutki. XVIII Konferencja Wiedzy o Mieście*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Powiat Poznański, 2014, Powiat Poznański, *Jeździectwo*, 2014, Pobrano z: <http://powiat.poznan.pl/turystyka-item/478/>.
- Rosner, A. (2001). Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania przemian strukturalnych w rolnictwie. W: I. Bukraba-Rylska, A. Rosner (red.), *Wieś i rolnictwo na przełomie wieków*. Warszawa: PAN-IRWiR, 60–69.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia, stosowania i udostępniania krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz związanych z tym obowiązków organów administracji rządowej, Dz.U.1998.157.1031.
- Sawicka, J. (2003). Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica*, 170, 93–105.
- Soja, M. (2002). Przyrost rzeczywisty ludności miejskiej Karpat. W: J. Słodczyk (red.), *Demograficzne i społeczne aspekty rozwoju miast*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 37–46.
- Spychalski, G. (2004). Wielofunkcyjność jako czynnik rozwoju obszarów wiejskich. W: M. Adamowicz (red.), *Wiejskie gospodarstwa domowe w obliczu problemów transformacji, integracji i globalizacji*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW, Prace Naukowe KPAiM, 33, 44–47.
- Wilkin, J. (1999). Pozarolnicze funkcje obszarów wiejskich. *Roczniki Naukowe SERiA*, Poznań-Warszawa-Rzeszów, ser. A, 1,3.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 30.01.2018

Do cytowania – For citation:

Czyżewski, A., Gronowski, B., Matuszczak, A. (2017). Gminy wiejskie i rolnictwo w aglomeracji poznańskiej po 2004 r. [Rural communes and agriculture in the Poznań agglomeration after 2004]. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych – Problems of Small Agricultural Holdings*, 4, 49–61. doi: <http://dx.doi.org/10.15576/PDGR/2017.4.49>